

HÁROM EMLÉKLAP AZ 1870-ES ÉVEKBŐL

A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának három nagyméretű emléklapja származik csaknem pontosan a városegysítés idejéből. A 4750-es leltári számú litográfia az Emléklap az 1869–1872-ik évi magyar országgyűlésről címet viseli. Marastoni József a tervezője és rajzolója, Rohn és Grund műintézetében készült.

A monumentális, historizáló, díszlet jellegű építmény színpadszerű előterében a kormány tagjai sorakoznak, mögöttük a Dunán átívelő Lánchíd látható, mögötte a Várhegy a királyi palotával. Az építmény két oldalán hét-hét felirat olvasható az országgyűlés legfontosabb törvénycikkeiről (szövegük a mellékletben közölve), a mellvéd középső részén angyalok által tartott koronás magyar címer, fölötte a szent korona ábrázolása. A mellvéd két szélén a következő feliratok: E korszakot alkotó országgyűlés három évi munkásságának eredménye: 169 részint új, részint módosított törvény (baloldalt). A jobb oldali részen: Ez emléklapot szerző, mély tiszteletének jeléül, a felső- és alsóház elnökeinek Majláth György és Somssich Pál uraknak ajánlja. A bal alsó sarokban kézzel utólag odaírt szignatúra: Kőre rajzolta ifj. Marastony József 1872. Az egész alakos portrék a következők: Deák Ferenc, Gorove István, Horvát Boldizsár, Andrássy Gyula, Somssich Pál, Szlávy József, Majláth György, Justh József, Kovách László, Pauler Tivadar, gr. Lónyay Menyhért. A mellettük kétoldalt lévő falmezőben az alkotmány írástekerse baloldalt, jobbra a nyitott könyvben az 1867. évi XII. tc. szövege látható. Az építmény két oldalán az ipart és tudományt, illetve a mezőgazdaságot és a háziipart jelképező nőalakok állnak.

A kormány tagjai két egymástól elkülönülő csoportban helyezkednek el, a bal oldali csoport díszmagyarja által kiemelt figurája gróf Andrássy Gyula, a jobb oldalié Majláth György. A portrék elkészítésénél Marastoni saját korábbi portrélitográfia-sorozatának darabjait használja előképpül. A kompozíció megoldása eredeti: a díszletszerű építmény előterében elhelyezett alakok emléklaphoz méltó reprezentatív megoldást jelentenek. A historizáló, architektonikus elemek és maga az építmény nem szokatlanok a korszak emléklapjainak kelléktárában, bár inkább később válnak általánossá, újszerű viszont az a megoldás, hogy a törvénycikkszövegeket mint díszítő s egyben informáló feliratokat alkalmazza a szerző. A kőrajztechnika megfelelő a portré és az építészeti dekoráció céljaira, és Marastoni birtokában van a litografálás minden mesterfogásának. Sajátságos, hogy a feliratokon éppen az 1872. évi XXXVI. tc. szövege nem szerepel, mely Buda és Pest szabad királyi városok, valamint Óbuda mezőváros és a Margitsziget egyesítését rendelte el, de ennek oka valószínűleg az, hogy az emléklap előbb készülhetett el, mint ahogy az országgyűlés befejeződött.

A 6911-es leltári számú emléklap vegyes technikával készült: az uralkodó portréja színes nyomtatott ovális alakban kivágva és ráragasztva a színes fametszetlapra. A grafika I. Ferenc József uralkodói jubileuma alkalmából jelent meg, ismeretlen a mestere. Az emléklapok azon típusába tartozik, melyeken a szöveg kap nagyobb jelentőséget. Ezen a lapon a szöveg mintegy függönyön elhelyezve lóg, díszes ornamentális keret veszi körül, melynek finom, aprólékos historizáló ornamentikája jól érvényesül a mélyvörös háttér előtt. A szöveg címe a következő: Emléklap Ó császári és apostoli királyi Felségének I. Ferenc Józsefnek, az Ó cs. Fensége Albrecht főherczeg, tá-

1.1.1. Ifj. Marastoni József: Emléklap az 1869–1872-ik évi magyar országgyűlésről

bornagy úr által 1873. Évi december 2-án a haderő nevében mondott szerencsekívánatokra adott legkegyelmesebb válasza alkalmából. A szöveg maga tartalmazza Albrecht főherceg felköszöntő beszédét, valamint „Ő Felsége a császár és király legkegyelmesebb válaszá”-t. Lent, a függöny rojtjai fölött egy sorban évszámokat láthatunk: 1848, 1849, 1859, 1864, 1866, 1869. Ezek természetesen nem a magyar szempontok szerinti fontos dátumok, sőt valójában I. Ferenc József ural-

kodása szempontjából is mai szemmel tekintve talán nem ezeket sorolnánk föl, de a kiegyezés időpontja mindenesetre nem szerepel közöttük. A képmás az időszűdő uralkodót mutatja be, nem tartozik a legjobbakk közé, a kiegyezés ideje körüli portrék típusába sorolható.

A harmadik grafika is a 25. éves uralkodói jubileum emléklapja: Franz Kollarz rajza után Johann Wilhelm Frey litografálta. A fölül félkörívesen záródó oltárképszerű, nagyméretű allegorikus kompozíción jól érzékelhető Kollarz mesterségbeli tudása. Középen magas posztamensen áll I. Ferenc József, szinte mint önmaga szoboremlékműve, osztrák koronázási díszbe öltözve. Feje fölél két angyal tart koszorút. Jobbjában a „Viribus unitis” feliratú pecsétes oklevél látható, balját egy kétféjű sas által tartott asztalkára helyezett nyitott könyvön nyugtatja. Háta mögött trónszék, a kép felső részének háttérében elmosódottan a bécsi Votivkirche (balra), a császári esküvő (balra lent) és a királlyá koronázás (jobbra; a jubileum tulajdonképpen nem a magyar királlyá koronázásra vonatkozik, mert annak évfordulóját 1892-ben ünnepelték) jelenetei tűnnek föl. A kép előtere két jól elkülönülő részre oszlik. Baloldalt a trón lépcsőjén álló, antik öltözetű kardos, Génusz a pajzsáról szétlövellő fénysugarakkal kergeti el az orgyilkosok csoportját, köztük egy sötét köpenyes, tollas kalapos karbonarót. Jobbra hódoló alattvalók tömege jelenik meg, kik közül egy magyar, egy osztrák és egy cseh a trón lépcsőjéről koszorúkat helyez el az uralkodó lábaihoz. A hódoló alattvalók fölött a háttérben az 1873-as vilákiállításra készült, a Práterben fölépített rotunda emelkedik.

Elöl középen homlokán csillagot viselő nőalak tartja a felirat tekercsét, ezen olvashatjuk az emléklap tulajdonképpeni címét: Gedenkblatt zur Jubileumsfeier sr Majestat des Kaisers und Königs Franz Josef I. 2. December 1873.

A negyedszázados uralkodói jubileum kétségtelenül olyan esemény, mely emléklapon való megörökítésre méltó volt. Ez a kompozíció részben a korszak vallásos festészetének megoldásaiából kölcsönözte eszközeit, másrészt viszont az ugyancsak gyakori és kedvelt allegorikus ábrázolásokkal is mutat rokonságot. Jellegetes, hogy események sorának bemutatása mellett láthatjuk a főszereplő portréját is, és látképrészletek is megjelennek. A műfajok effajta keverése megszokott gyakorlat volt az ilyen jellegű kompozícióknál, az emléklap század végi historizáló változatának közismert módszere.

A három grafikát részben műfajuk, részben pedig keletkezési idejük révén lehetett együtt tárgyalni. Bár kettőnek a témája azonos, a megfogalmazás teljesen különböző. Mindazonáltal ugyanazon műfaj három különféle megvalósítási módját példázzák, kettő a korszak elismert művészeinek munkájaként.

Az allegorikus ábrázolások egy típusát képviselték az emléklapok a sokszorosított grafika műfajában. Valamilyen egyszeri, különleges alkalomra, eseményre való megemlékezés eszközéül szolgáltak (trónra lépések, jubileumok, évfordulók stb.). A készítés indoka alakította ki a formát is: monumentális hatásra törekvő megoldások, architektonikus elemek alkalmazása, dekoratív keret, gyakran magyarázó szöveg. Emellett az aktuális történelmi személyiség portrészerű bemutatása sem hiányzik. Az emléklapok közvetlenül a forradalom és szabadságharc után kezdtek megjeleneni, s legnagyobb számban az 1860-as, 1870-es években keletkeztek mint az allegória romantikában gyökerező műfajának „földhözragadtabb”, konkrétabb változatai.

A LAPOK ADATAI

1. Az 1869–72-es országgyűlés emléklapja. Papír, litográfia, 83x58,9 cm. MNMTCs ltsz. 4750. Jelezve balra lent: Kőre rajzolta ifj. Marastoni József 1872. Nyomt. Grund V. Pesten. Jobbra lent: Tervezte és kiadja ifj. Marastony József Pesten.” (Gerszi T.: A magyar kőrajzolás története a XIX. században. Budapest, 1960. 183. o. 49. szám.)

EMLEKLAP

Ö CSABARI DE APOSTOLI KIRÁLYI FŐISZERNÉK

I. JÓZSEF JÓZSEFNEK.

az Ö sz. Főispán Albrecht főherceg, tábornagy ér által 1872. évi december 3-án a hazánk nevében mondott szövegkivételre adott legkegyelmesebb válasza előzetesen.

Ö sz. Főispán Albrecht főherceg, tábornagy ér által tett kiadvány:

Méltóságos Főispán úr! Alapvetően a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.

„Kivétel a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

„Ezen kivételre kért kivételre kért személyek neve az alábbiakban és a legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

„Kivétel a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

Ö Főispán a kivételre kért legkegyelmesebb válasza:

„Kivétel a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

„Kivétel a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

„Kivétel a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

„Kivétel a szerény és szűkebb körökben foglalkoztatott személyek. A kivétel a boldog szerény, talán a Főispán úr által kivételre kért és megkapott. A legmagasabb méltóságú királyi kegyelmesség, a minden tekintetben általános és minden tekintetben általános.”

1849 • 1859 • 1864 • 1866 • 1869

I.I.I. Marastoni József: Emléklap az 1869–1872-ik évi magyar országgyűlésről

Ismeretlen osztrák mester: Emléklap I. Ferenc József uralkodói jubileumára, 1873

A törvénycikkek szövegei balról jobbra:

1869. évi III. törvénycikk: A népszámlálásról.

1869. évi IV. tcz.: A bírói hatalom gyakorlásáról.

1869. évi VI. tcz.: Az első magy.-gácsorsz. vasut.

1869. évi V. tcz.: A magyar nyugati vasut.

1871. évi XXXI. tcz.: A gömöri iparvasut.

1871. évi XXXVIII. tcz.: Az alföld–fiumei vasut.

1870. évi X. tcz.: A Duna folyamnak a főváros mellett szabályozásáról, a forgalom és közlekedés érdekében.

1870. évi XVIII. tcz.: Az állami számvevőszék felállításáról és hatásköréről.

1870. évi XXX. tcz.: A budapesti lánczhíd megváltásáról.

1870. évi XLII. tcz.: A köztörvényhatóságok rendezéséről.

1870. évi LX. tcz. A Pestváros északkeleti részében nyitandó főközlekedési sugárútról.

1871. évi XL. tcz.: A herczeg Eszterházy-féle képtár-, kézrajz- és rézmetszet-gyűjtemény megvétele.

1871. évi XVIII. tcz.: A községek rendezéséről.

1871. évi XXXII. tcz.: Az elsőfolyamodású kir. törvényszékek és járásbíróóságok életbeléptetéséről.

1871. évi LIII. tcz.: Az 1848-ik évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről.

1871. évi LIV. tcz.: Az irtványokról.

1871. évi LV. tcz.: Az arányosításról és tagosításról az ország erdélyi területének városaiban, szabad és volt urbéresekkkel vegyes községekben.

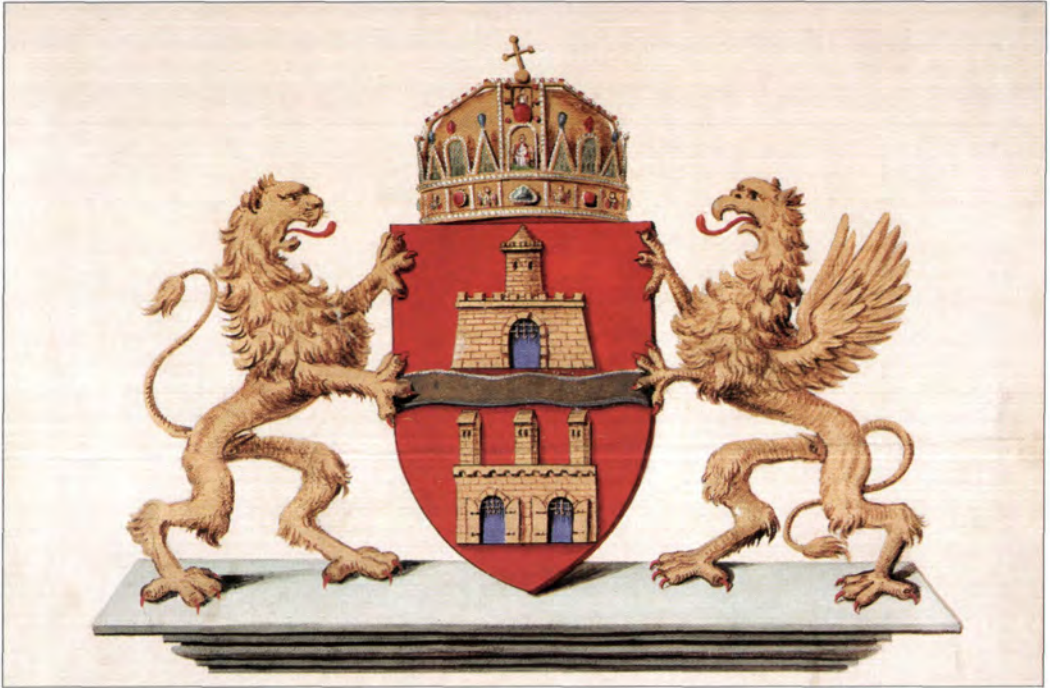
1872. évi VI. tcz.: A vadászatról.

1872. évi VIII. tcz.: Az ipartörvényről.

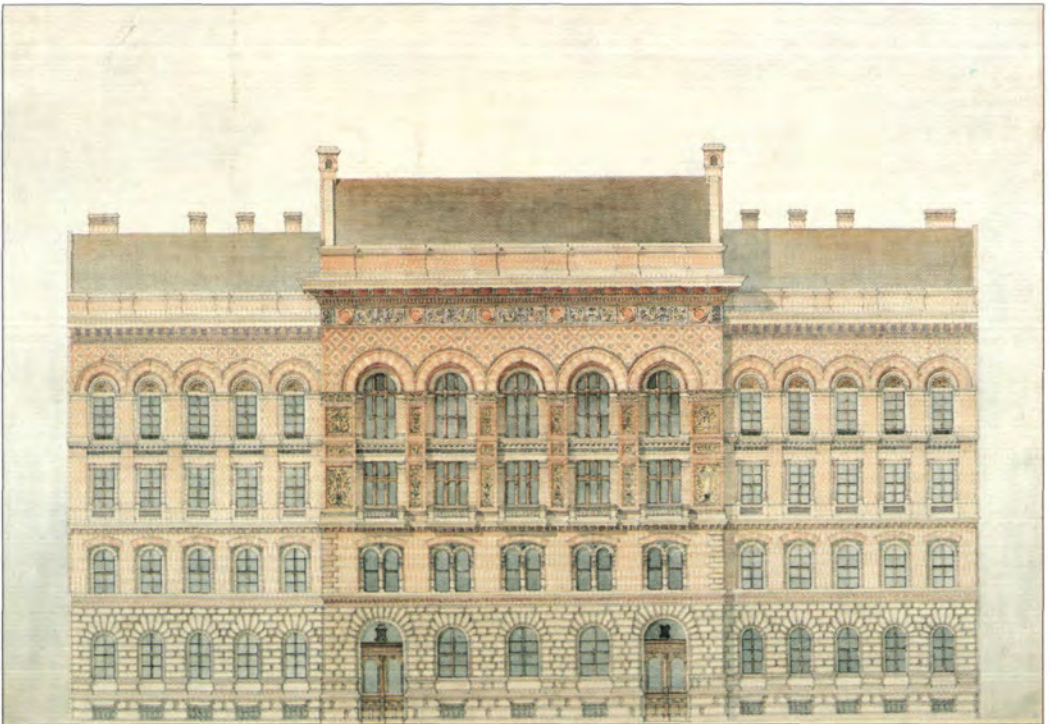
2. Ismeretlen osztrák mester, XIX. század második fele: Emléklap I. Ferenc József uralkodói jubileumára. 1873. Papír, színes nyomat és fametszet, 81,2x54,4 cm. MTKCs 6911.

3. Franz Kollarz (1829–1894) és Johann Wilhelm Frey (XIX. század második fele): Emléklap I. Ferenc József 25 éves uralkodói jubileumára. Papír, litográfia, 83,5x61,6 cm. MTKCs ltsz. 58.4083. Jelezve balra lent: Entworfen und gezeichnet von Franz Kollarz.”

Középen: Druck. Verlag und artistische Ausstattung von L. Deutsch, Wien II. Grosse Schiffgasse 4.” Jobbra: Lithografirt von J. W. Frey”

1.4.22.a. Fridrich Lajos: Az egyesített főváros címerének terve

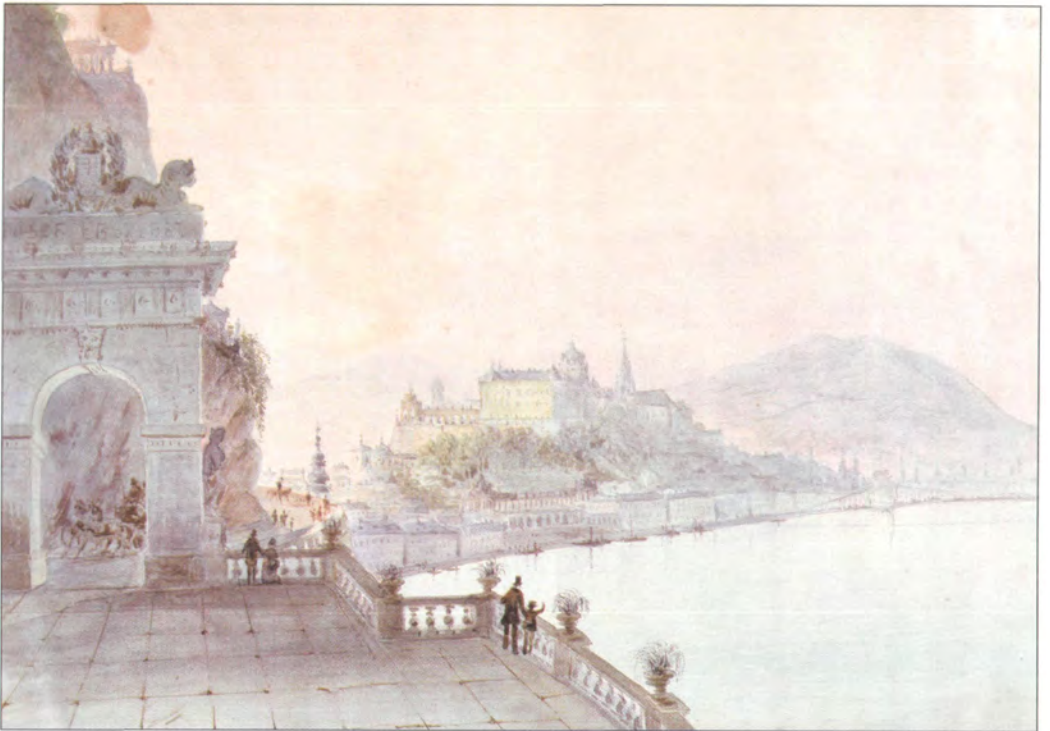
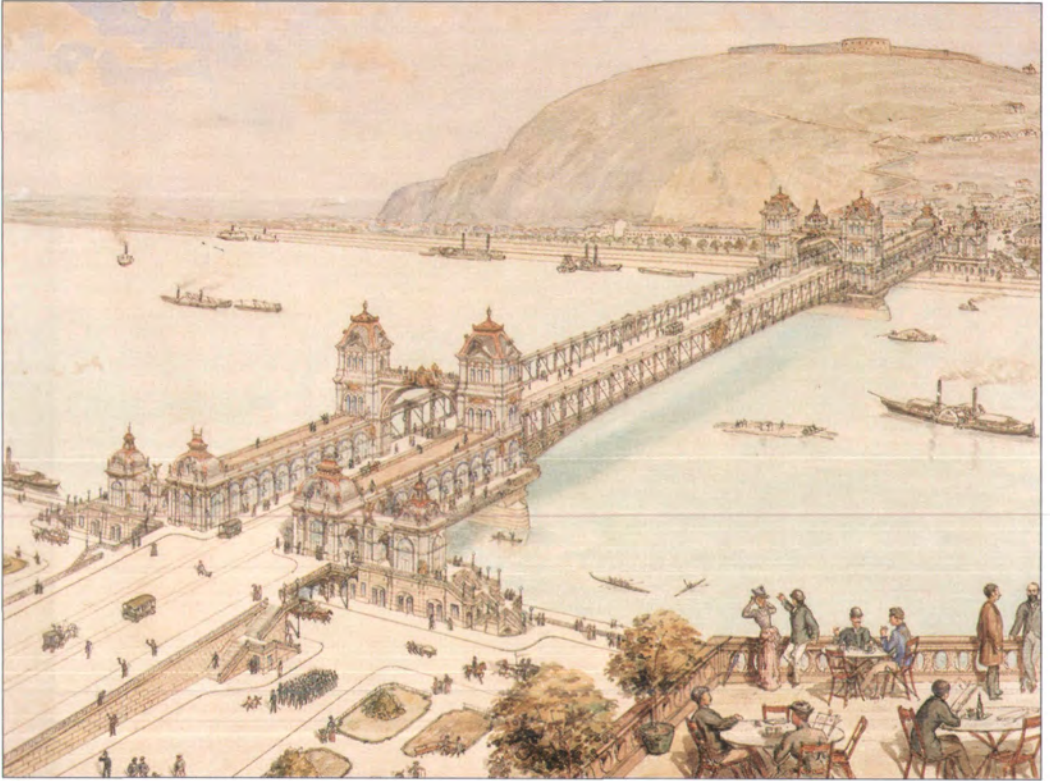
1.4.23. Steindl Imre: A pesti Új Városháza főhomlokzata, 1870(?)

L.11. Ligeti Antal: Budapest látképe, 1887

L.A. Balló Ede: Petőfi tér 1884

1.5.8. Az Eskü téri híd tervezete,
távlati kép a pesti hídfő felől,
1870-es évek

1.5.6. Feszl Frigyes:
Gellérthegy emlékmű és panorámaút terve,
1870-es évek első fele

- Az Andrássy szalon rekonstrukciója a kiállításon
- 2.2.5. Ülőgarnitúra, 1860–70 körül
 - 2.2.6. Asztal, 1860 körül
 - 2.2.7. Paraván
 - 2.2.8. Kárpit, 1880-as évek
 - 2.2.11. Falikaros gyertyatartó

2.2.12. Benczúr Gyula: Andrássy Gyula

3.1.27. Salomon van Ruysdael: *Utasok a kocsmá elött, Beverwijk felé*

Nicolaes Neufchatel, vagy Colyn van Nieucasteel, másként Lucidel Mons:
3.1.25. Férfiképmás, 3.1.26. Női képmás

3.1.23. Hány Gyula:
Országos Képtár

3.1.1.
Székely Bertalan:
V. László neveltetése
Czillei Ulrik által,
1870

3.1.2.
Munkácsy Mihály:
Köpülő asszony,
1873

2.5.16. Pálfi Béla: A régi Rottenbiller utca, 1877

1.5.35. Bruck Lajos: Buda látképe, 1885

4.1.5. Nádler Róbert: Az 1885-ös Országos Kiállítás, 1886

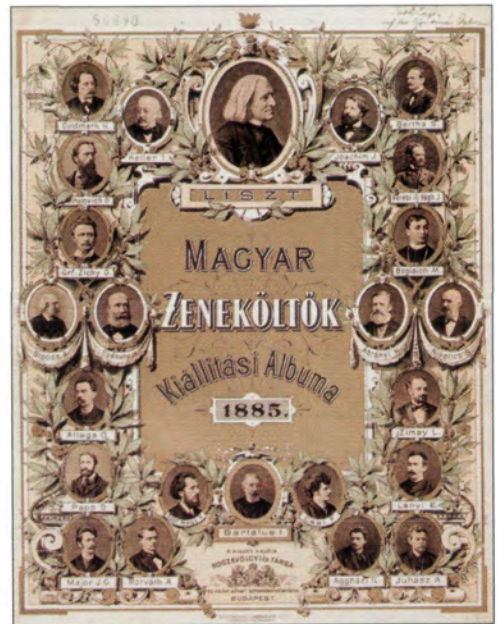
4.1.1. Vitrin a kiállításon.
Az 1885-ös kiállításon bemutatott
kerámia vitrin rekonstrukciója

Enteriőr a kiállitásból:
3.5.16-17. Mellvéd és fotelek a Népszínház
királyi páholyából, 1875,
3.5.18. Zala György:
Blaha Lujza mellszobra

3.5.59. Bartalus István:
Magyar Zeneműköltők Kiállítási Albuma,
1885

4.1.4. Enteriőr a kiállításból: a sarokban az 1885-ös kiállításon bemutatott sarokvázával

*Enteriőr a kiállításból:
2.4.19–30, 35, 36.
polgári hálószoba
játéksarokkal,
2.5.17–20. cseléddel*

*Enteriőr a kiállításból:
2.4.31–34. esküvői pár a
3.2.1–2. fotóműteremben*

L. 17. Schikedanz Albert: Torony és Duna utca sarak, 1885

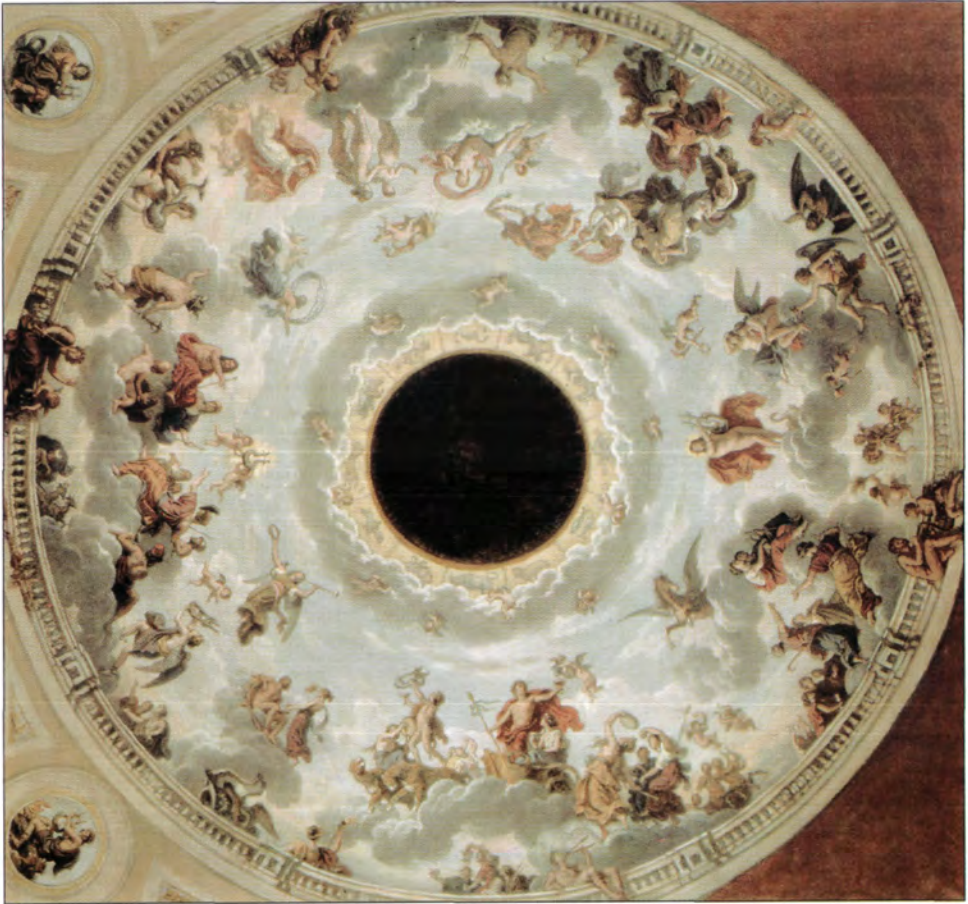
2.8.5. Lotz Károly: A rákospalotai híd, 1879 körül

2.3.22. Lotz Károly: Falatozó puttók. A Vigadó csemegetárának falképvázlata, 1873

2.2.29. Lotz Károly: Ámor diadalszekerén. Vázlat az Ádám palota falképéhez, 1876

3.5.56. Than Mór: Olympos, az Operaház kupolájának falkép-terve, 1882

L. 12. Mednyánszky László: Váci út, 1884

L.14. Molnár József: Calvin-tér, 1885

KATALÓGUS

A katalógust szakanyagok alapján írta, a tárgyleírásokat összeállította: F. Dózsa Katalin

Szakanyagok:

Városeyesítés: Czaga Viktória, Horváth J. András

Régészet: Csontos Katalin, Színház: Bódis Mária

Országos Képtár: Ember Ildikó

Emlékműszobrászat: Szathmári Gizella

Oktatásügy: Erdei Gyöngyi

Fotográfia: Baróti Judit

Képzőművészet: Szvoboda Dománszky Gabriella

Sajtó: Buzinkay Géza

A tárgyleírásokat készítették:

Czaga Viktória (BFL); Simonovics Ildikó (BTM Kiscelli Múzeum, Textilgyűjtemény); B. Nagy Anikó (BTM

Fővárosi Képtár, Metszettár); Földes Emília (BTM Fővárosi Képtár, Festménygyűjtemény); Mattyasovszky Péter (BTM Fővárosi Képtár, Grafikai Gyűjtemény); Kiss Éva (BTM Kiscelli Múzeum, Bútorgyűjtemény); Létay Miklós (BTM Kiscelli Múzeum, Néprajzi gyűjtemény); Sarkady Jánosné (BTM Kiscelli Múzeum, Építészeti tervek); Vigh Annamária (BTM Kiscelli Múzeum), pecsétnyomók, táncrendek, játékok; Holló Szilvia Andrea (BTM Kiscelli Múzeum), térképek, kisnyomatványok; Baróti Judit (BTM Kiscelli Múzeum, Fotógyűjtemény); Csiszár Mirella (OSZMI); Csapó Katalin (MKVM, menülapok); Csenkey Éva (IM, kerámiák); Szvoboda Dománszky Gabriella (falképek).

Az Iparművészeti Múzeum anyagát a Historizmus 1992. katalógus alapján állítottuk össze.